

Raimon Panikkar: la seva grafomania no era un vici, era una virtut. (Foto: Fragmenta Editorial)

Llegir i publicar Raimon Panikkar

per Ignasi Moreta

Panikkar i l'excés

Qualificar algú de grafoman equival probablement a desqualificar-lo. Des que els grecs van convertir la mesura en una virtut, els excessos s'han percebut com un vici. Sospitem de l'excés perquè tot excés s'aparta de la norma, de l'equilibri, de l'*aurea mediocritas*. Les persones excessives, les accions excessives, les obres excessives, constitueixen en si mateixes un factor subversiu. El «sentit comú» ens diu que la quantitat casa malament amb la qualitat, i això ens dona arguments contra l'*hybris* dels excessius. Sembla que no pot ser bona l'obra de qui escriu i publica en excés.

Hi ha molt d'excés en l'obra de Raimon Panikkar. Molts llibres (uns seixanta), molts articles i treballs dispersos (uns mil cinc-cents), moltes traduccions i revisions, moltes refoses i reelaboracions. La seva obra és extensa, però si diguéssim només això pensariem

en una successió acumulativa de textos, i estaríem donant una imatge falsa del seu procés d'elaboració de textos. Perquè l'excés de l'obra de Panikkar no rau solament en la quantitat de textos diferents, sinó en la intensitat amb què uns mateixos textos s'escriuen i es reescriuen al llarg dels anys. Panikkar es dedica a la reescriptura amb la mateixa passió amb què es dona a l'escriptura. No és un autor que abandoni els llibres un cop donats a la impremta. Al contrari: quan un text ja és públic, cada reedició i cada traducció seran una oportunitat per a la revisió. Això explica la dificultat de datació dels seus textos.

Per això, quan als últims anys de la seva vida Raimon Panikkar va decidir reordenar els seus textos amb vista a l'edició de les seves obres completes, l'opció adoptada va ser indubtablement la més coherent: els textos es presentarien per temes, no pas per ordre cronològic. Quin sentit tindria una ordenació cronològica quan tants textos de Panikkar havien estat objecte de successives revisions de l'autor molts anys més tard de la primera redacció? Hi insisteixo: Panikkar no abandona les seves obres. Ni tan sols renega dels pecats de joventut, d'aquells primers llibres publicats a Rialp (editorial de l'Opus Dei) els simples títols dels quals ja resulten descoratjadors. Penso particularment

en *Patriotismo y cristiandad* i en *Humanismo y cruz*. Aquests volums són també al pla de publicació de l'obra completa.

Torno a l'excés. Perquè, en Panikkar, tot sembla excessiu. Excessiva, hi insisteixo, la quantitat de textos, i excessiva també la constant represa d'aquests mateixos textos. A mesura que passaven els anys, la seva obra es va anar convertint per a ell mateix en una pedrera d'on extreure noves obres. Hi ajudaven les nombrosíssimes sol·licitacions de què era objecte: invitacions a participar en congressos, en llibres d'homenatge, en revistes científiques, en llibres col·lectius de tota mena, en actes públics... La seva contribució es feia molt sovint amb el recurs a la pedrera. Però això no vol dir —atenció!— que es limités a enviar unes fotocòpies a qui li demanava un text. El recurs a la pedrera implicava l'adaptació del text original a les noves circumstàncies de publicació. Això podia voler dir la traducció del text a una altra llengua, la seva ampliació o reducció en funció de les dimensions que havia d'adoptar aquell text en el nou marc, la introducció d'esmenes de tot ordre... Fins i tot molts dels seus llibres es van fer amb el recurs a la pedrera, per invitació de col·laboradors i editors desitjosos de donar forma de llibre a textos dispersos.

I és que una de les paradoxes d'una obra tan extensa com la de Panikkar és que la major part dels seus textos són fruit d'encàrrecs o d'iniciatives alienes. Amb Panikkar no ens serveix la imatge de l'estudiós que té una dèria al cap i que, *motu proprio*, s'enfronta a la pàgina en blanc per donar cos a un article o a un llibre sobre aquella temàtica, amb l'objectiu final de mirar de publicar després aquell article o llibre en algun lloc. No, la major part de textos de Panikkar tenen un origen circumstancial i responen a una invitació aliena.

Retorno a la idea d'excés. Perquè en Panikkar és excessiva la seva obra —l'extensió i la reelaboració de la seva obra—, però és excessiva també la seva trajectòria biogràfica. Quan es comparen els dos Ra(i)mons de la filosofia catalana, el del començament (Llull) i el de l'actualitat (Panikkar), es constata que no solament tenen en comú una obra excessiva, sinó també una vida excessiva. Tots dos van viure molt: van viatjar, van actuar, van «experienciar». Recordem les múltiples facetes de Panikkar: el Panikkar sacerdot i membre de l'Opus Dei, el Panikkar que entra en crisi amb l'Opus Dei i que finalment n'és expulsat, el Panikkar autor de tres tesis doctorals, el Panikkar professor en universitats d'Europa, l'Índia i els Estats Units, el Panikkar

animador d'iniciatives de tota mena (de la revista «Arbor» els anys quaranta al Parlament de les Religions del Món l'any 2004), el Panikkar mestre de vida, el Panikkar que es fa present als mitjans de comunicació...

I, per sobre de tants excessos, el que probablement és l'excés més important de tots: l'excés de la intel·ligència, de la força intel·lectual, de les idees originals, de la capacitat de comprensió i de formulació. Octavio Paz va parlar d'una *intel·ligència elèctrica* en Raimon Panikkar, i em sembla una expressió afortunada. Sàgaç, ràpid, viu, ha estat sense cap mena de dubte una de les ments més brillants del segle XX. Sense aquest excés, tots els altres excessos resultarien insofribles. El que justifica Panikkar, el que justifica que el llegim i que en parlem, és l'excés en l'ordre de la intel·ligència. És l'excés que fa que l'obra no sigui excessiva en un sentit pejoratiu. I és que l'excés no era excés, sinó fecunditat. La grafomania en Panikkar no era un vici: era una virtut.

L'obra completa

Disposar d'unes obres completes equival a formar part del cànon. És evident que només els autors canònics tenen aquest honor. Recordem, en les lletres catalanes, la tasca d'aplec d'obres completes feta per la Selecta en la postguerra i per Edicions 62 posteriorment. Es tractava, òbviament, d'establir un cànon: de fixar les veus que donaven cos i prestigi a la literatura catalana.

Que estigui en curs de publicació l'obra completa de Raimon Panikkar significa, doncs, la consagració de l'autor com a veu canònica en l'àmbit del pensament català. Es publica l'obra completa de Panikkar perquè es tracta del gran autor de primer nivell del pensament català dels nostres dies.

L'Opera Omnia Raimon Panikkar és un projecte internacional amb diverses editorials implicades. L'edició prínceps és la italiana (a càrrec de Jaca Book), ja que l'empenta decisiva per a l'aplec de les obres completes es deu a Milena Carrara, deixeblla italiana de Panikkar. Després de l'edició italiana va apareixent la catalana que publiquem a Fragmenta, i amb posterioritat vindran les edicions francesa, anglesa i castellana a càrrec d'altres editorials.

Una característica de l'Opera Omnia panikkariana és que s'ha optat per volums manejables, al voltant de les quatre-centes pàgines cadascun (en serà una excepció *L'experiència vèdica*, de més d'un miler de pàgines), relligades en cartoné. Hi ha des de volums que equivalen a un sol llibre publicat per Panikkar en vida (és el cas d'*El ritme de l'Ésser. Les Gifford Lectures*)

Els editors Inês Castel-Branco i Ignasi Moreta amb Raimon Panikkar.
(Foto: Vivarium Gensena)

fins a volums en què hi poden haver una quinzena d'articles i treballs d'origen divers (és el cas del volum *Pluralisme i interculturalitat*). L'ordenació temàtica fa que els volums de l'Opera Omnia s'adrecin a dos tipus de lector: el panikkarià (a qui interessa tota l'Opera Omnia perquè li interessa tot Panikkar) i el lector no especialitzat en Panikkar (a qui interessa la temàtica d'un o de diversos volums de l'Opera Omnia).

Dels dinou volums previstos, de moment n'han sortit vuit en italià; en català, set (el vuitè sortirà aquest febrer), i en francès, tres. Al ritme de publicació actual, comptem arribar al 2018, centenari del seu naixement, amb l'obra completa pràcticament enllestida. Per ara, ja ha sortit més d'un terç dels volums, i la imminent publicació del volum més extens —*L'experiència vèdica*— ens farà arribar aviat en nombre de pàgines a l'equador del projecte, iniciat el març del 2009.

Panikkar després de Panikkar

Com a editors de l'obra completa de Raimon Panikkar entenem que també ens correspon contribuir al manteniment de la memòria de Panikkar i a la difusió de la seva obra. Per això vam participar en l'organització de l'Homenatge Ciutadà a Raimon Panikkar al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona (2011), en l'organització de les I Jornades Raimon Panikkar celebrades a la Universitat de Barcelona (2011) i en la dels I Diàlegs Panikkarians que s'estan celebrant al Palau Robert (2013-2014), sempre en col·laboració amb la Fundació Vivarium Raimon Panikkar i amb altres institucions. Es tracta, en definitiva, d'acompanyar una obra que només serà viva en la mesura que sigui llegida per les noves generacions. I això inclou òbviament la

crítica, la confrontació, la discussió, la polèmica, amb una obra amb capacitat per a continuar interpel·lant. Publicar Panikkar és apassionant, però encara ho és més acceptar el repte de llegir-lo i enfrontar-se amb la lucidesa provocadora de cadascun dels seus escrits.

Casa fundada el 1886

Pastisseria · Bombonera · Confiteria

Major de Sarrià, 57. Telfs. 93 203 00 04

93 203 07 14 · Plaça de Sarrià, 12-13.

Tel. 93 203 04 73 · Fax 93 280 65 56.

www.foixdesarria.com · info@foixdesarria.com

